

K
T

Publikation

Artikelserie om upphovsrätt och entreprenadrätt

25 maj, 2020

Artikelserie, del 1 av 2

I entreprenadsammanhang är såväl beställare som entreprenörer av naturliga skäl oftast huvudsakligen fokuserade på utförandet av entreprenaden. Mot detta fokus ställs den immateriella juridiken, i första hand upphovsrätten. Även om dessa aspekter inte på samma uppenbara vis är knutna till entreprenadens konkreta framväxt kan de likväl vara

av stor betydelse och det finns risk att de förbises i entreprenader.

Till dessa upphovsrättsliga aspekter hör exempelvis frågor om vem upphovsrätten till entreprenaden tillkommer och vad den innebär samt hur ett eventuellt överlåtande av upphovsrätten regleras och vad en sådan överlåtelse medför. Den här artikelserien syftar till att besvara bland annat dessa frågor samt belysa de upphovsrättsliga aspekter som såväl beställare, entreprenörer som konsulter kan vara betjänta av att reflektera kring vid entreprenadprojekt.

Denna första artikel är avsedd att ge en introduktion till upphovsrätten i allmänhet och den entreprenadrelevanta upphovsrätten i synnerhet. I den kommande artikeln riktas istället uppmärksamheten mot hur parterna i en entreprenad faktiskt kan avtala kring upphovsrätten och vilka praktiska rättigheter de då får.

Allmänt om upphovsrätt

Upphovsrätt är det

skydd som tillkommer en person som har skapat vad som i lagstiftningen benämns som *ett litterärt eller konstnärligt verk*. Det omfattar en bred palett av konstnärligt skapande såsom exempelvis böcker, musik, bilder, målningar, fotografier, texter, dataspel och skulpturer men också ritningar och byggnader. Skyddet utgörs av att upphovsmannen till ett sådant verk ges vissa exklusiva rättigheter att föfoga över den intellektuella prestation som verket utgör, det vill säga att bestämma över när och i vilka sammanhang verket ska få användas av andra. Rättigheterna uppstår automatiskt och utan formaliteter när verket kommer till och är alltså inte något man behöver, eller ens kan, ansöka om eller få registrerat.

Det upphovsrättsliga skyddet är inte evigt utan är i Sverige begränsat till att sträcka sig fram till 70 år efter upphovsmannens bortgång. Därefter förlorar verket sitt skydd och det blir fritt för vem som helst att använda detsamma. Det innebär att i år, 2020, blir verk vars upphovsman gick bort 1950 fria.

Ekonomiska respektive ideella rättigheter

Rättigheterna kan delas in i två slag; ekonomiska rättigheter och ideella rättigheter. De ekonomiska rättigheterna som en upphovsman har beträffande sitt verk är att förfoga över verket genom att framställa exemplar av det samt genom att göra det tillgängligt för allmänheten. En central del vad gäller de ekonomiska rättigheterna är att upphovsmannen kan överlåta eller upplåta dem vidare vilket alltså betyder att någon annan än upphovsmannen kan få rätt att utnyttja verket på det sätt som överlåtelsen eller upplåtelsen anger.

De ideella rättigheterna som en upphovsman åtnjuter innebär dels en rätt att bli angiven som upphovsman i samband med sitt verk och dels en rätt till respekt för verket och skydd mot kränkande framställningar eller ändringar av verket. Till skillnad från de ekonomiska rättigheterna får de ideella rättigheterna inte överlåtas utan ligger alltid kvar hos upphovsmannen. Förklaringen ligger i att de ideella rättigheterna är så nära knutna till upphovsmannen personligen att de inte kan utövas av andra.

Verkshöjd

En förutsättning för att upphovsrätt ska uppstå är att det aktuella verket är tillräckligt originellt. Det ska också härröra från upphovsmannen själv och vara ett resultat av dennes personliga, skapande insats. Med den terminologi som används i upphovsrättsliga sammanhang talar man om att ett verk ska ha *verkshöjd* för att åtnjuta upphovsrättsligt skydd. I verkshöjdsbegreppet inryms emellertid inte något krav på konstnärlig kvalitet och inte heller spelar upphovsmannens syfte med skapandet någon roll. Var gränsen går för uppnådd verkshöjd är således en central fråga som får avgöras från fall till fall och det är inte alltid helt lätt att göra den så viktiga gränsdragningen. Om saken ställs på sin spets genom att någon exempelvis gör gällande upphovsrättsintrång är det ytterst domstolarnas sak att avgöra om ett verk har verkshöjd eller inte. Numera anses kravet på verkshöjd vara ett lågt ställt krav som således är förhållandevis lätt att uppnå.

Sanktioner vid upphovsrättsintrång

Den som gör intrång i annans upphovsrätt kan dömas till böter eller fängelse i högst två år samt vara skyldig att utge skadestånd till upphovsmannen. Skadeståndet omfattar dels skälig ersättning för utnyttjandet och dels ersättning för ytterligare skada som upphovsmannen lider, till exempel utebliven vinst eller ideell skada. Vidare innehåller upphovsrättslagen ett antal mer speciella sanktioner. Bland dessa finns förverkande (förstörande) av egendomen på vilken brott föreligger, förbud mot att fortsatt utnyttja verket vid konsekvens av vite samt skyldigheten att bekosta lämpliga kostnader för att sprida information om domen.

Upphovsrätten och entreprenader

Utifrån dessa allmängiltiga upphovsrättsliga utgångspunkter riktas nu blicken dels mot vad upphovsrätten medför i entreprenadsammanhang och dels några speciellsituationer som har anknytning just till entreprenader och byggnader. Som vi ska se har speciellsituationerna ofta karaktären av att vissa åtgärder och handlingar är tillåtna trots det upphovsrättsliga skyddet. Detta genom att det skyddet inskränks i någon mån.

Upphovsrättsligt skydd i entreprenader

Som vi har sett är det upphovsrättsliga skyddet brett och omfattar en rad olika uttryck i vitt skilda former. Det betyder att beträffande entreprenader är det en rad olika typer av verk som kan omfattas av upphovsrätt; allt från skisser, modeller och ritningar till det färdiga byggnadsverket kan, förutsatt att de har verkshöjd, vara upphovsrättsligt skyddade. Också originellt

utformade byggnadsdetaljer kan omfattas av sådant skydd.

Fler än en upphovsman

Vid exempelvis arkitektfirmor är det inte ovanligt att ett antal personer samarbetar vid framtagandet av ritningar eller andra handlingar. Vid situationer där det finns två eller flera upphovsmän till ett verk och där deras bidrag inte utgör självständiga verk tillkommer upphovsrätten dem gemensamt. De har alltså tillsammans förfoganderätten över verket vilket betyder att samtligas tillstånd behövs om verket ska utnyttjas. För att de som bidragit till verket ska betraktas som medupphovsmän ska de ha bidragit med en personlig skapande insats, och den som endast bidragit med teknisk medhjälp kan alltså inte göra anspråk på någon upphovsrätt.

Avbildningsrätten

Såväl byggnaders yttre som inre får avbildas fritt, dock endast i tvådimensionell form genom till exempel målning, teckning eller fotografi. Det är däremot inte tillåtet att avbilda en byggnad i tredimensionell form genom exempelvis byggandet av en modell eller låta en befintlig byggnad stå som förebild för uppförandet av en ny byggnad. Avbildningsrätten avser endast byggnadsverket i form av en byggnad och ger inte rätt till kopiering av exempelvis byggnadsritningar eller modeller.

Ändringar av byggnader

Ägaren till en byggnad har rätt att ändra densamma utan upphovsmannens samtycke, något som av praktiska skäl har ansetts vara den rimliga avvägningen mellan å ena sidan äganderätten och å andra sidan upphovsrätten. Rätten gäller dock endast byggnader som sådana och inte exempelvis en arkitekturritning.

Vad som nu sagts innebär också att upphovsmannens möjlighet att åberopa den ideella rätten, i fråga om en ändring som han anser vara kränkande, faller bort. I praktiken bör det dock vara högst ovanligt att ändringar i byggnader är kränkande för upphovsmannen då det allmännas tillsyn över byggnadsverksamheten i regel förhindrar sådana ingrepp.

Överlåtelse av upphovsrätt – särskilt genom anställningsavtal

De ekonomiska rättigheterna får överlåtas medan de ideella rättigheterna, som tidigare nämnts, inte går att överlåta. En överlåtelse innebär att en annan fysisk eller juridisk person blir ägare av den överlåtna ekonomiska rätten och alltså har rätt att till fullo utnyttja de ekonomiska rättigheter som är knutna till det skyddade verket. En sådan överlåtelse kan vara fullständig eller delvis, där det i entreprenadsammanhang knappast torde förekomma annat än fullständiga överlåtelser.

För anställda vid exempelvis en arkitektbyrå eller liknande borde sådan överlåtelse som regel regleras i anställningsavtalet genom vilket arbetsgivaren vanligen förvärvar de fulla ekonomiska rättigheterna till de resultat som de anställda arbetar fram – både vad gäller verk som har upphovsrättsligt skydd och annat material som inte har sådant skydd.

När sedan arkitekterna eller konsulterna färdigställt ritningarna med mera ska dessa lämnas över till byggherren och/eller entreprenören. Därmed uppstår frågan om vad överlämnandet innebär upphovsrättsligt, hur det ska regleras i avtal och vad byggherren och/eller entreprenören rent faktiskt har rätt att göra med de mottagna handlingarna. Det är bland annat dessa frågor, med utgångspunkt i AB-avtalen, som kommer att behandlas i artikelseriens andra del.